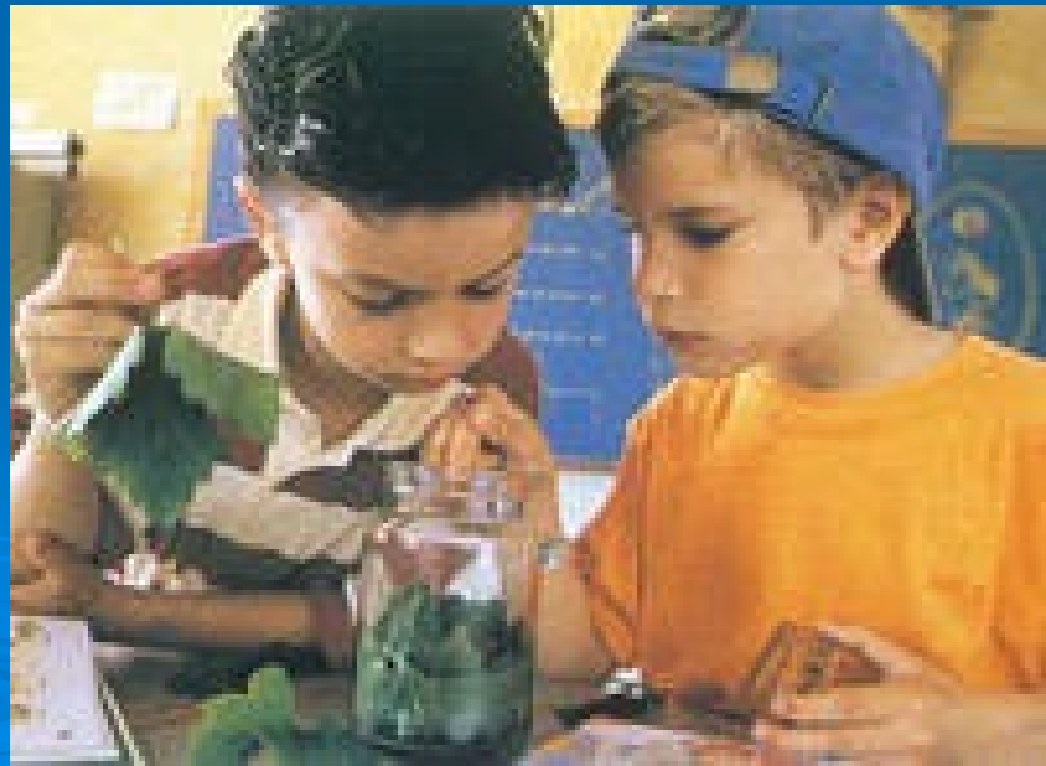

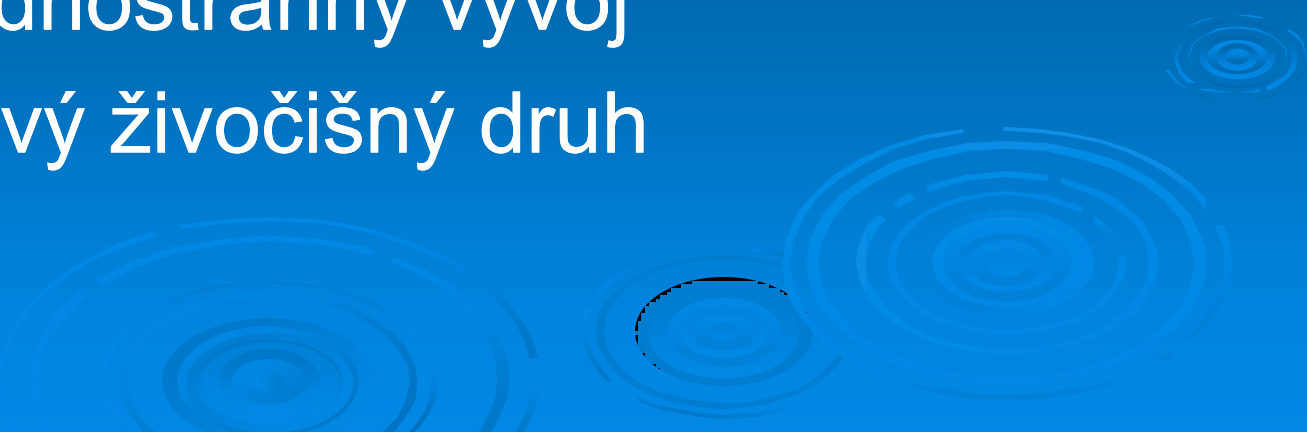
Specifika diagnostiky nadaných dětí

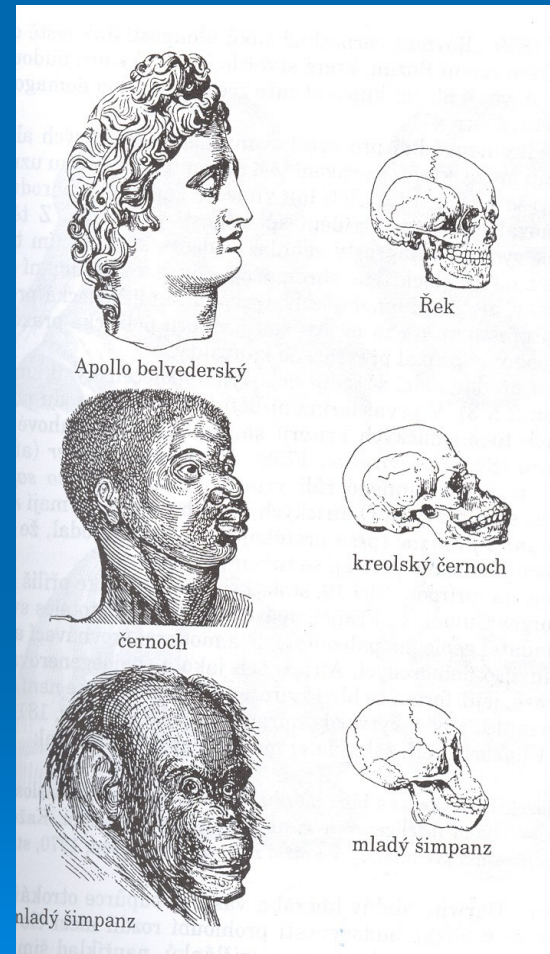
Doc. Mgr. Šárka Portešová, PhD,
Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny
Fakulta Sociálních studií MU,
Joštova 10, Brno,
portes@fss.muni.cz

Historie

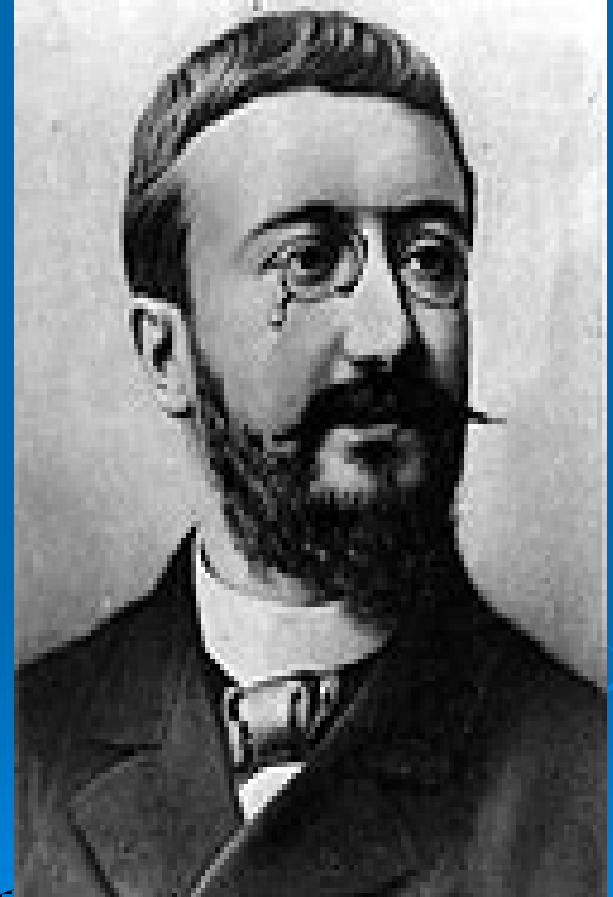
- Talent: hmotnostní jednotka - Staré Řecko,
  - Nový zákon v Evangelium sv. Matouše – „dar Boží“ Nadání
  - Talent – psychopatologie (Lombroso)
  - Talent – jednostranný vývoj
  - Talent - nový živočišný druh
-

Kraniometrie - sloužila často jako důkaz o nadřazenosti bílé rasy

Alfred Binet (1857 – 1911)

- 1881 – školní docházka
- 1905 – Binetova-Simonova
  - inteligenční škála

Binetův test

- je jen pomůcka pro učitele
- Stupnice jsou praktickou pomůckou a nemohou být oporou pro žádnou teorii intelektu. Neoznačují nic, co by bylo dědičné a trvalé. To, co se naměří, bychom neměli zpředmětňovat a nazývat inteligencí nebo jinak.

A.Binet

- Definování mentálního věku
- Chronologický věk
- Intelligence = mentální – chronologický věk

Metoda

- 1916 – Stanfordská revize Binetových testů

- Stanford – Binetova inteligenční škála

L.M.Terman (1877-1956)

**1. longitudinální výzkum
nadanych dětí 1921**

1528 dětí

Genetic studies of genius

1925-1959

dědičná inteligence

L.M.Terman (1877-1956)

➤ **NADANÍ jsou:**

- Sociálně, emocionálně, fyzicky zdatní

Konsekvence Termanových výzkumů

Jak poznáme nadané dítě?

- Termanův mýtus: „**Dominance IQ**“ :
Nadané děti jsou ty, které vynikají ve všech oblastech a které skórují vysoko ve výkonových testech a v testech schopností

Dominance IQ

- Termanův identifikační postup negativně ovlivnil celý proces vyhledávání nadaných i obsahové těžiště tvorby vzdělávacích programů jejich školního rozvoje přinejmenším v následujících čtyřech desítkách let.
- Učitelé, ale i rodiče vyhledávali pouze takové děti, které odpovídali Termanovým výzkumným závěrům a zejména kritériím mimořádného nadání.
- Jednoduchý identifikační postup, zaměřený na posouzení dosaženého skóru v testu inteligence, (často parafrázovaný jako „*zadej Bineta a udělej dělicí čáru*“)

Retrospektivní studie

- **Melita Odenová**
- (1968) retrospektivní výzkum Termanova vzorku

100 nejúspěšnějších (A)

X

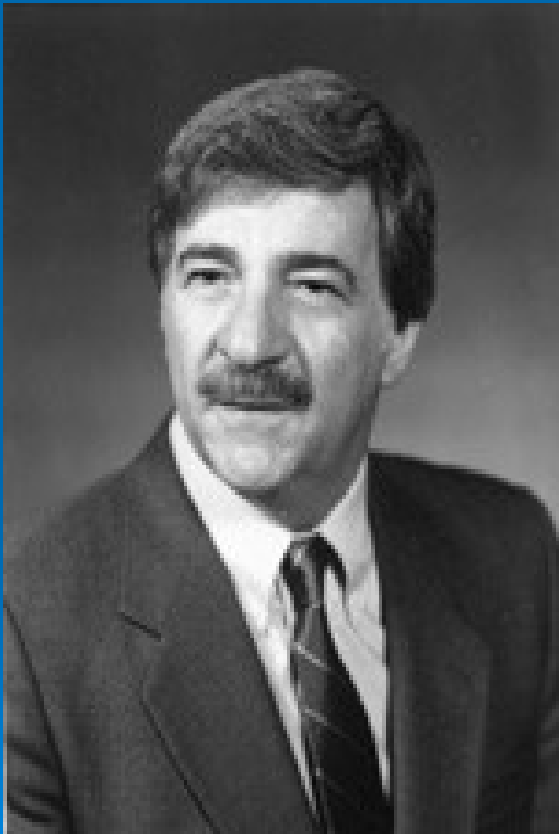
100 nejméně úspěšných (C)

Retrospektivní studie L.M.Terman

➤ Hlavní rozdíly mezi skupinami:

- 7 bodů IQ (157 x 150)
- non- kognitivní faktory:
  - vytrvalost
  - motivace
  - „commitment to work“
  - vytrvalý trénink, praxe
  - podpora ze strany rodičů

J. Renzulli

- „What makes giftedness - reexamining a definition“ (1978)
- Ne pouze inteligence

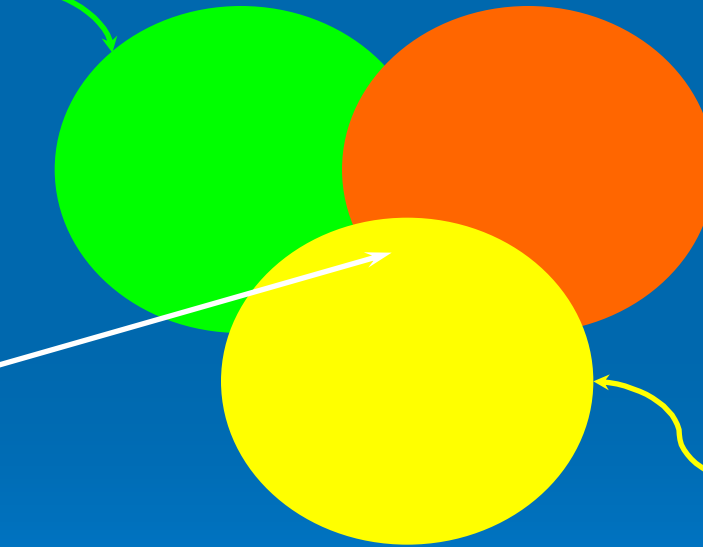
Renzulliho tříkruhový model Joseph Renzulli

**Nadprůměrná
schopnost**

**Angažovanost
v úkolu**

Talent

Tvořivost

Významný posun v identifikaci

- Ústup od identifikace nadaných prostřednictvím jediného kriteriia globálního IQ

NADANÝ = HORNÍCH 10%

PŘIROZENÉ SCHOPNOSTI

INTELEKTOVÉ

Fluidní inteligence (indukce/dedukce), krystalická verbální, prostorová paměť, smysl pro pozorování, Usuzování, metakognice

KREATIVNÍ

Invence (řešení problémů), Imaginace, originalita (umění)

SOCÁLNÍ

Inteligence (vnímavost) Komunikace (empatie, takt) Vliv (vůdcovství, přesvědčování)

SENSOMOTORICKÉ

S: vizuální, auditivní, čichové, atd. M: síla, výdrž, reflexy, koordinace atd.

NÁHODA

KATALYZÁTORY

INTRAPERSONÁLNÍ

FYZICKÉ: charakteristiky, hendikep, zdraví, atd.

MOTIVAČNÍ: potřeby, zájmy, hodnoty, atd.

VOLNÍ: síla vůle, vytrvalost, výkon atd.

Sebe - řízení: koncentrace, pracovní návyky, iniciativa, plánování

OSOBNOST: temperament, pocit životní spokojenosti, adaptabilita, sebevědomí & hodnocení atd.

Pozitivní /
negativní
účinek

VÝVOJOVÝ PROCES

FORMÁLNÍ / NEFORMÁLNÍ UČENÍ & PROCVIČOVÁNÍ

Pozitivní /
negativní
účinek

PROSTŘEDÍ

Fyzikální, kulturní, sociální, rodinné atd.

OSOBY: rodiče učitelé, vrstevníci, atd.

PODPŮRNÉ PROGRAMY: programy, aktivity, služby, atd.

UDÁLOSTI: nehody, ocenění, setkání, atd.

TALENTOVANÝ = HORNÍCH 10%

SYSTEMATICKY ROZVÍJENÉ SCHOPNOSTI

AKDEMICKÉ

jazyk, vědy humanitní, atd.

UMĚNÍ

visuální, dramatické, hudby, atd.

OBCHODNÍ

management, prodej, atd..

ZÁLIBY

šachy, video hry, puzzle, atd.

SOCIÁLNÍ AKTIVITY

média, veřejné vystupování atd.

SPORTY

individuální, skupinové

TECHNOLOGIE

elektronika, počítače, obchod & technika

80.léta Jak poznáme nadané dítě?

➤ Termanův mýtus:

Nadané děti jsou ty, které vynikají ve všech oblastech a které skorují vysoko ve výkonových testech a v testech schopností

Paul Witty (cit. Khatena, 1982), :

„...nadané nebo talentované je to dítě, které soustavně vykazuje významné výkony v jakékoliv hodnotné oblasti snažení.“

„IQ ukazuje potenciál dítěte k učení, ale nejde o zcela dostačující a spolehlivý nástroj k ohodnocení jeho skutečného potenciálu.“

Školský zákon v USA

- 1980 vyhlášení celonárodního programu
Jacobs K. Javits Gifted and Talented students educational act

Cíl:

Identifikovat žáky a studenty, kteří by pravděpodobně nebyli zahrnuti do speciálních vzdělávacích programů pro nadané

Tedy:

- Ekonomicky znevýhodněné
- S nedostatečnou znalostí angličtiny
- S poruchou učení, chování nebo dalším znevýhodněním (twice exceptional)

Výrazné rozšíření definice nadání

- Nadané a talentované jsou ty děti, které demonstrují nebo **vykazují potenciál** k výraznému výkonu (pokud je srovnáme s ostatními dětmi stejného věku, stejných zkušeností a stejného prostředí)
- Tyto děti vykazují potenciál k výkonu v oblasti **intelektové, tvořivé, umělecké, ve vůdcovství nebo v dalších specifických akademických oblastech**. Tyto děti vyžadují služby a aktivity, jež nejsou obvykle běžnou školou poskytovány.

Důležité závěry

- Nadání může být i v oblasti tvořivosti
- Nadání se rovněž může **vyskytovat pouze v dílčích**, specifických oblastech
- **Task commitment** (angažovanost v úkolu) není synonymem pro rozsah pozornosti, akademický výkon, ani pro kvalitu domácích úkolů, ale spíš pro entuziasmus, flow, ponoření se do určitých problémů.

Konsekvence

- Školy jsou z ohledem na danou definici povinny:
  - Hledat **různé** typy talentů
  - Používat **různé** identifikační nástroje a postupy, které by umožnily tyto děti správně identifikovat
  - Hodnotit **motivaci a tvořivost** (školní i mimoškolní), jež je součástí mimořádného výkonu

Nadaní předškoláci

Sternbergova kritéria

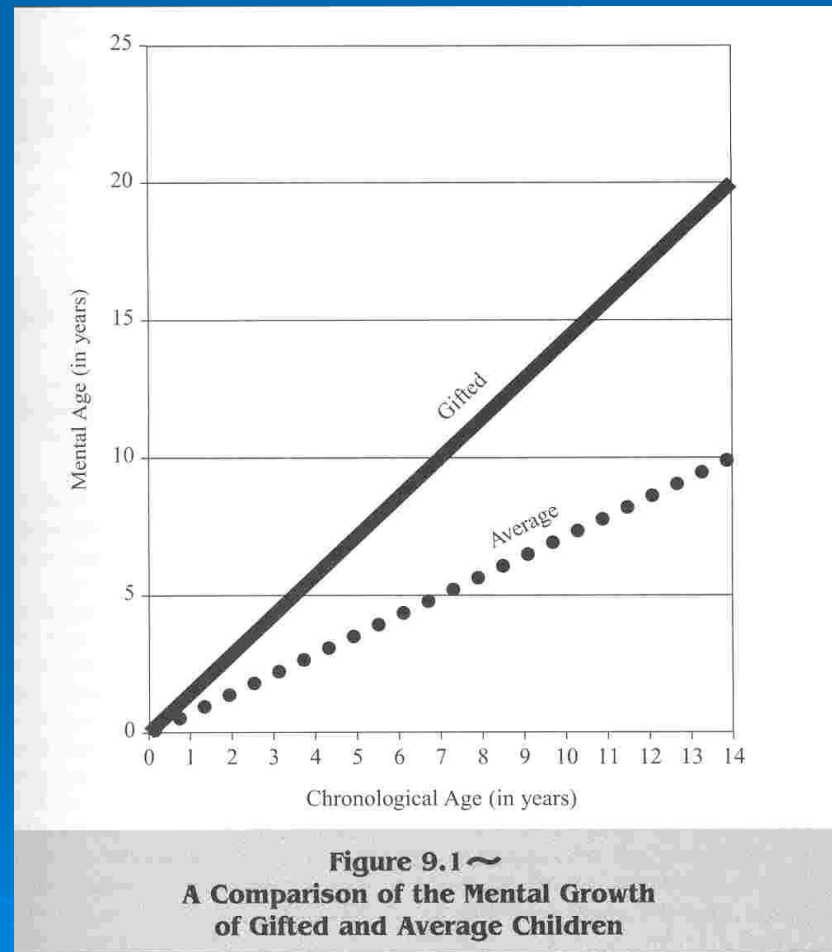
➤ Tři kritéria nadání

- mluvení v sedmi měsících
- malování rozeznatelných obrázku ve 30 měsících
- čtení plynule ve 4 letech

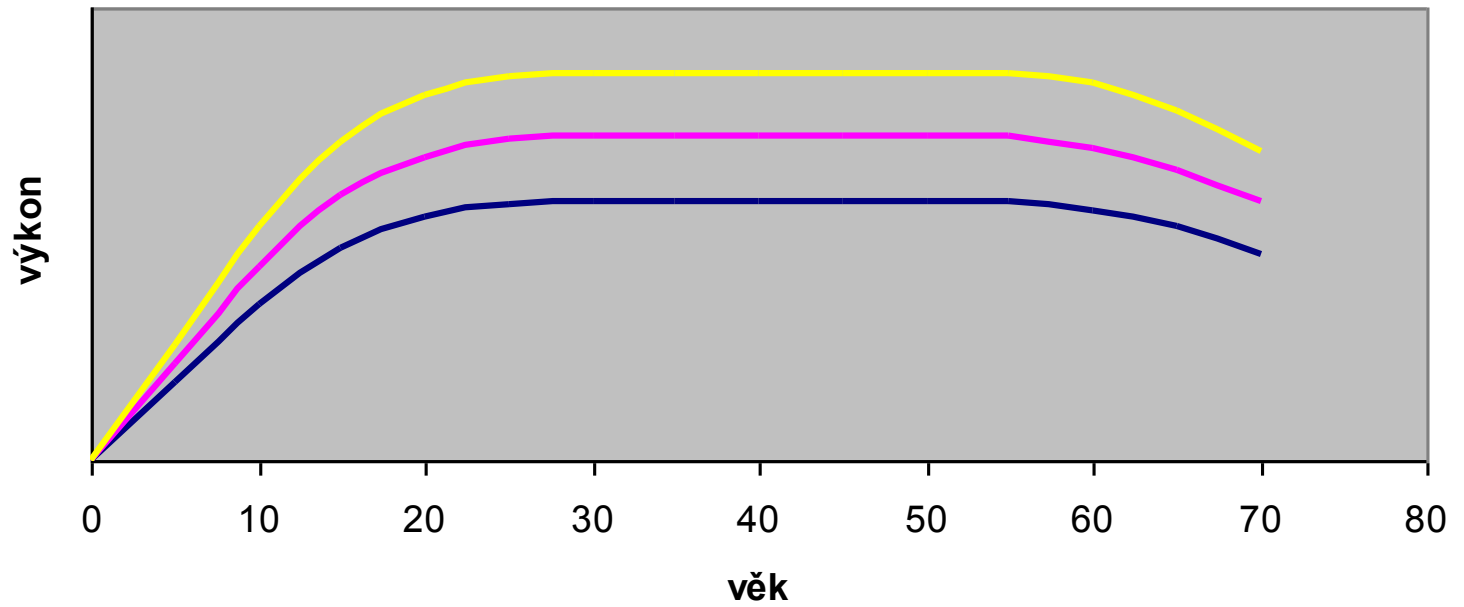

Akcelerace nadání

- Rychlý vývoj předikuje rychlost vývoje v následujících vývojových etapách
- X
- ale individuální hledisko !

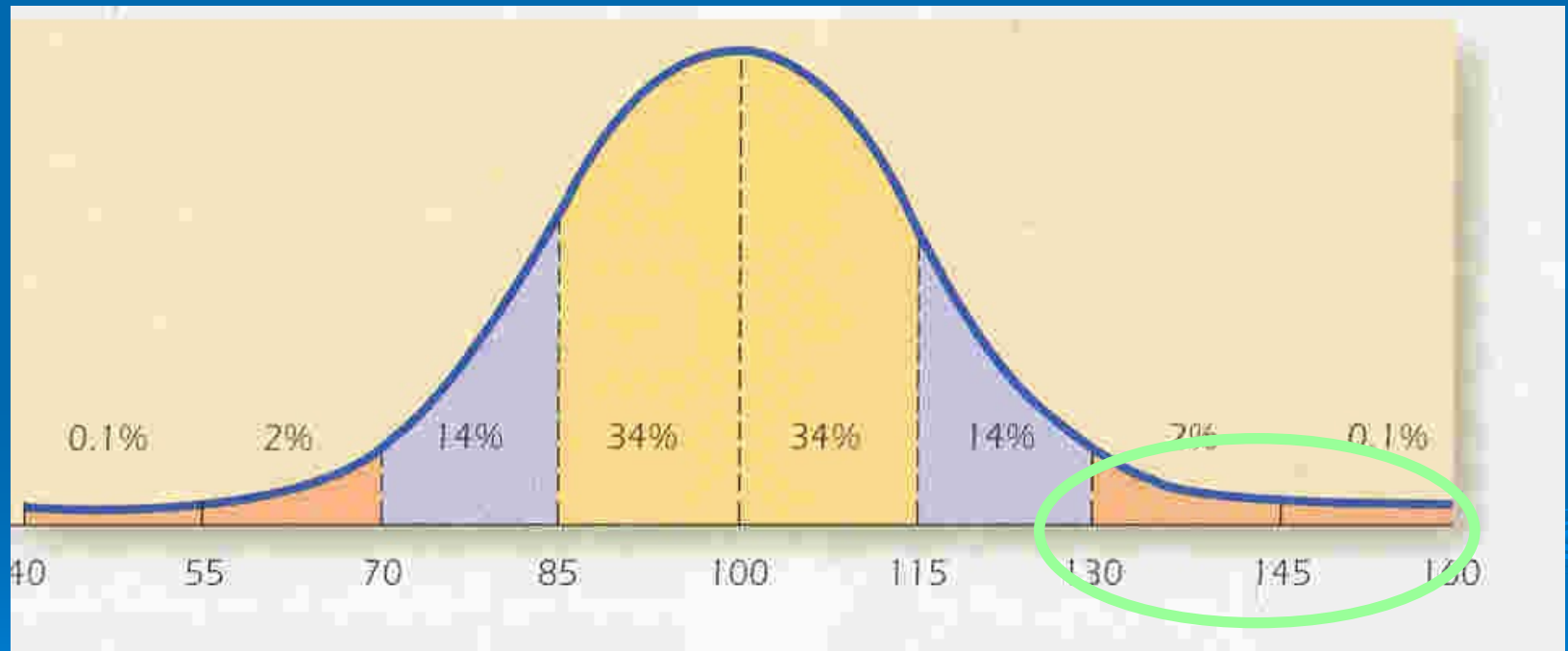

Vývojové křivky jedinců s různou úrovní nadání

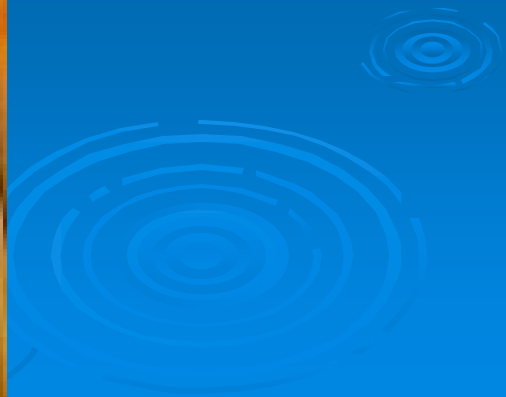
— podprůměrný jedinec — průměrný jedinec — nadáný jedinec

Nadprůměrné nadání

Popis metody

- 2-18 let
- Užívá věkové standardy výkonů
- Za každý správně splněný úkol se přičítají 2 měsíce – nezískáváme IQ, ale poměr mezi mentálním a chronologickým věkem.
- Celkem 140 úkolů (některé se jsou společné pro různé věkové kategorie)
- Každá věková úroveň má 6 základních subtestů a 1 doplňkový
- Od 2-5 let obměna úkolů po půl roce, od 5-ti po roce
- Předepsané pořadí úloh
- Nutná volba zahajovací úrovně-těsně pod chronologickým věkem

Výsledek

➤ Kvalitativní analýza

- Logické myšlení (analogie, protiklady, slovník, podobnosti, rozdíly absurdity)
- Řeč- jmenování předmětů, slovník, definice, části těla...
- Paměť – verbální i neverbální, mechanická x logická...(opakování čísel, paměť na obrázky, zapamatování příběhu..)
- Pozornost
- Sociální porozumění- chápání sociálních situací na obrázcích
- Zraková percepce (obrázkový slovník – male schématické, černobílé)
- Senzomotorické dovednosti (stavění z kostek, navlékání korálek)

Stanford – Binetův test-IV.revize

IV. revize S-B testu

- 1995
- 2-18 let
- Menší počet úkolů
- 15 subtestů se vzrůstající obtížností.
  - 6 pokrývá celý věkový rozsah, ostatní mají užší rozpětí

Základní faktory

- 1. úroveň faktor obecné inteligence g
- 2.úroveň
  - **I.krystalické schopnosti** (faktor školních schopností, ovlivněn kulturou, školou)
  - **II.Technicko analytické schopnosti** (neverbální schopnosti)
  - **III.krátkodobá paměť** (souvislost s učením, ukládáním a vybavováním)

Hodnocení

- Nebyl standardizován na české populaci
- Normy „měkké“, průměrné IQ 120 (Hříbková, 1999)
- Nesmyslné položky, překlad posunuje náročnost

McCarthy Scales of Childrens Abilities

- 2.5 - 8 let
- 18 subtestů
- Škály:
  - Verbální
  - Percepčně-performační
  - Početní
  - Paměti
  - Motoriky

Popis metody

Vychází s autorovy koncepce intelligence:
Schopnost řešit problémy pomocí
psychického zpracování

- analyticky
- celostně

Popis metody

1. Analytické, sekvenční zpracování

(vstup, sekvence pořadí)- pohyb ruky, paměť pro čísla, seznam slov...

2. Simultánní zpracování – prostorové, obrázkové úkoly-identifikace předmětu na základě části, znovupoznání obličeje, dvojdimenzionální skládky

SON-R

neverbální inteligenční test

2.5-7 let
5.5-17 let

Woodcock-Johnson III Battery

WJIE COG

- Woodcock-Johnsonův test kognitivních schopností, jenž je znám pod názvem **Woodcock-Johnson International Editions, dále jen WJ IE COG**. Tato baterie, jež byla v českém prostředí nedávno standardizována (2006), umožňuje administraci v širokém věkovém rozmezí probandů, tj. od 5 do 65 roků.

Vychází z:

- Cattelova-Hornova-Carrolova modelu inteligence (C-H-C)
- Tento multifaktoriální model kognitivních schopností vychází z výzkumného přesvědčení, že kognitivní schopnosti existují ve třech vrstvách.
- **první**, nejnižší vrstva (stratum) je tvořena asi 70 víceméně úzkými schopnostmi,
- **druhá** vrstva je tvořena 8-10 širšími schopnostmi
- **třetí** vrstva je tvořena jedinou obecnou intelektovou schopností, obvykle označovanou jako faktor g

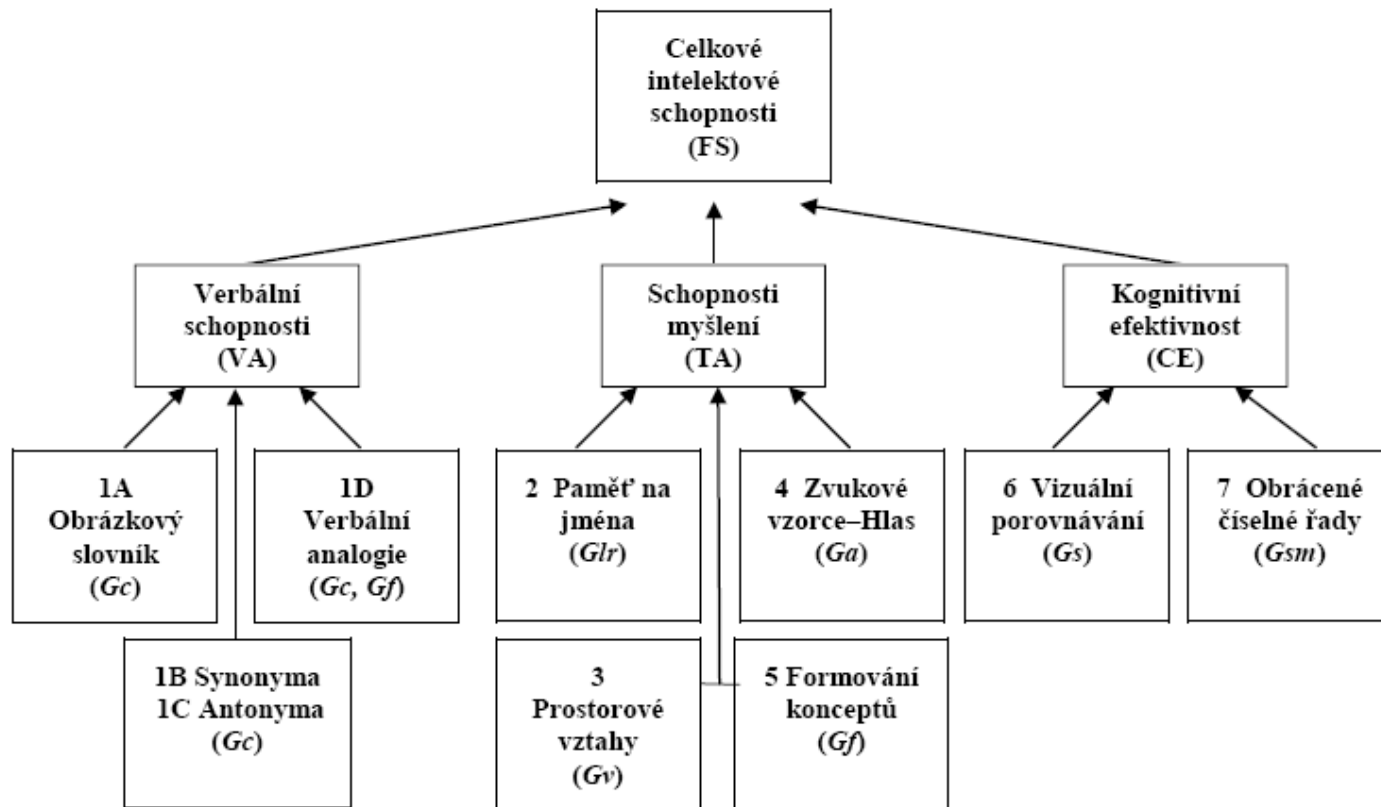
Široké faktory

- Porozumění- poznatky (Gc): Test 1 – Verbální schopnosti
- Vybavování z dlouhodobé paměti (Glr): Test 2 – Paměť na jména
- Vizualně-prostorové myšlení (Gv): Test 3 – Prostorové vztahy
- Zpracování sluchových vjemů (Ga): Test 4 – Rozlišování zvuků
- Fluidní vyvozování (Gf a Gq): Test 5 – Tvoření konceptů
- Procesuální rychlost (Gs): Test 6 – Vizualní porovnávání
- Krátkodobá paměť (Gsm): Test 7 – Obrácené číselné řady

- 1. typ – faktor verbálních schopností
- 2. typ – schopnosti myšlení
- 3. typ – kognitivní efektivnost
- 4. typ – facilitátory/inhibitory, proměnné nekognitivní povahy, které mohou v pozitivním i negativním smyslu výkon ovlivnit (např. motivace, zdravotní stav, nevhodné, rozptylující prostředí a pod.)

Interpretační rámec baterie tedy obsahuje

- Celkový skór intelektových schopností (FSIA)
- Skór verbálních schopností (VA)
- Skór schopnosti myšlení (TA)
- Skór kognitivní efektivity (CE)

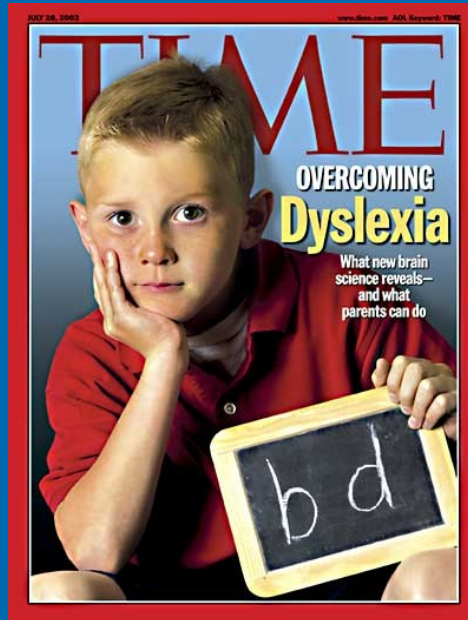

Obrázek 1-1. Mezinárodní edice Woodcock-Johnson: Testy kognitivních schopností – testy a trasy.

Nadaný žák je ten, který

- Vykazuje superiorní potenciál nebo výkon v obecné intelektové schopnosti (stratum III) a/nebo
- Výjimečný (exceptional) potenciál nebo výkon ve specifických intelektových schopnostech (stratum II) a/nebo
- Výjimečné (exceptional) obecné nebo specifické akademické schopnosti (strata I a II).

Dvakrát výjimeční - 70.léta

Definice

- Brody a Mills (1997) definují tuto populaci následovně:
- *Studenti, kteří jsou nadaní a zároveň mají poruchu učení jsou ti, kteří mají vynikající nadání nebo talent, jsou schopni podat vynikající výkon, ale mají rovněž poruchu učení, která znesnadňuje některé aspekty jejich akademického výkonu*

Legislativa

- Česká legislativa (Školský zákon č. 561/2004 Sb), vstoupila v platnost 1.1.2005
- poprvé vymezuje pojem **Mimořádně nadaný žák** a specifikuje základní rámec vzdělávání těchto žáků

Kompenzace

Co brání identifikaci této skupiny nadaných žáků?

Typické rozpory ve školních výkonech

Špatná paměť na fakta.
Špatná krátkodobá paměť. Problémy s memorováním.

Lepší dlouhodobá paměť.
Schopnost třídit informace, srovnávat, klasifikovat.

Problémy v oblasti čtení, psaní, užívání gramatických pravidel.

Dobrá slovní zásoba i slovní produkce.

Velké problémy s „jednoduchými úkoly“ - sčítání, odčítání, ...Bojují s jednoduchým, po sekvencích jdoucím materiálem

Schopní komplexních matematických manipulací a operací. Abstraktní uvažování. Lepší výsledek v náročnějších úkolech

Typické rozpory ve školních výkonech

Neschopni udržet pozornost v oblastech, které je nezajímají.

Schopni soustředit se dlouhou dobu na problém, který je zajímavá.

Diagnostika a problémy pramenící z tzv. dvojí výjimečnosti

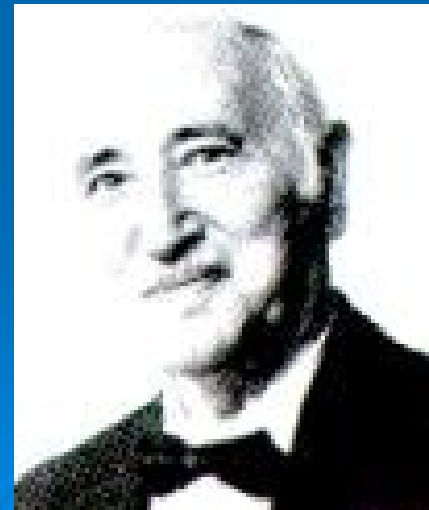
Statická diagnostika

Ovlivnění výkonu v metodě WISC

Weshslerovy zkoušky intelligence

Wechslerovy testy

- Do pojetí inteligence zařazuje Wechsler i faktory mimointelektové (vytrvalost)
- 1. **Wechsler- Bellevue**- od 10 let (1939)
- 2. WISC (1949)
- U nás PDW 1973

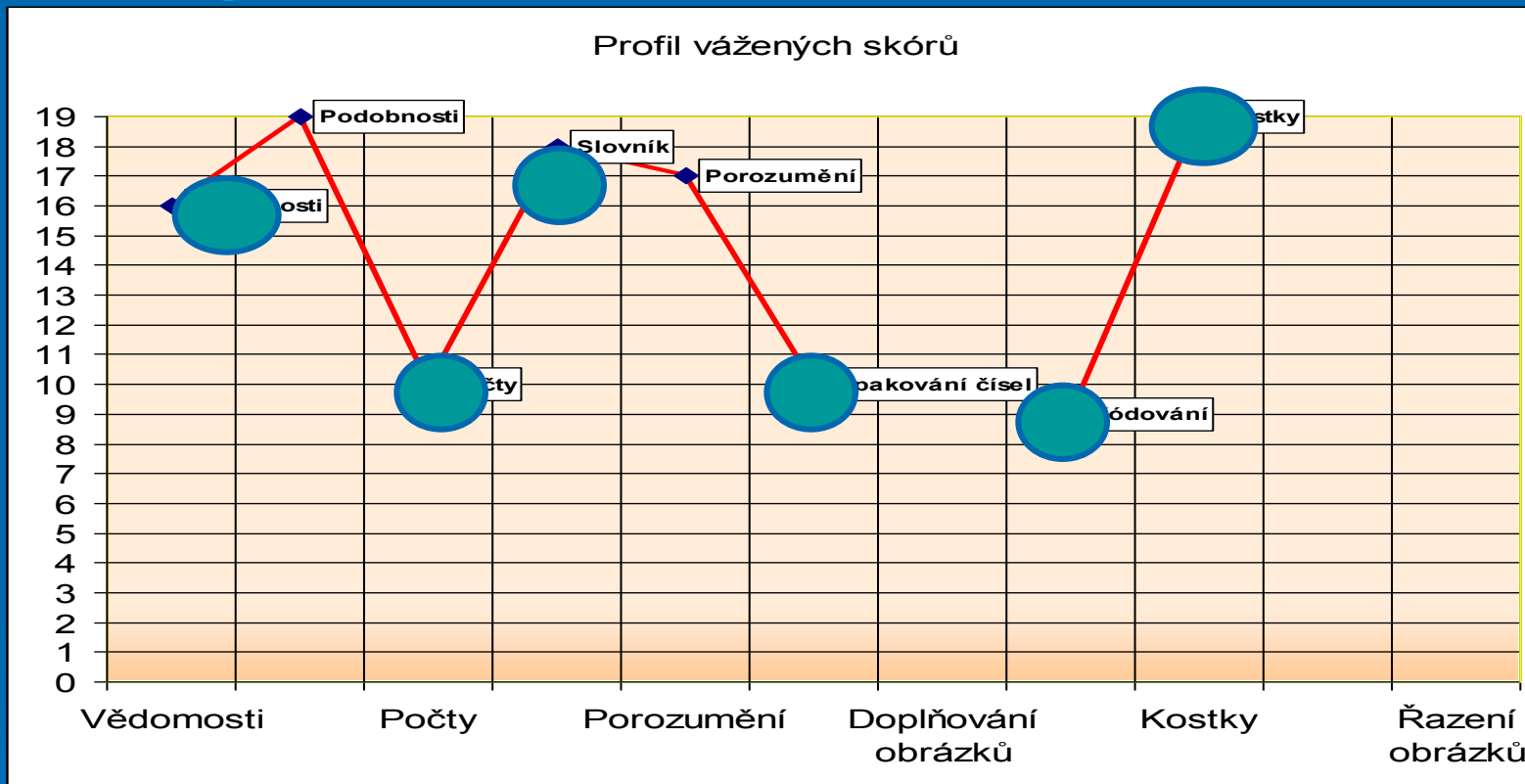
WISC-III

- Vědomosti
- Porozumění
- Počty
- Podobnosti
- Slovník
- Opakování čísel
- Doplnování obrázků
- Řazení obrázků
- Kostky
- Skládanky
- Kodování
- Bludiště
- Hledání symbolů

Problém testování nadaných dětí s dyslexií metodou WISC-III

- ❑ Slabé a silné stránky se vzájemně maskují.
- ❑ Dítě musí dobře zvládnout všechny subtesty, aby dosáhlo vysokého IQ,

Diskrepanční kritérium a porovnání verbálních a neverbálních skorů v inteligenčním testu

- U této skupiny existují v obou doménách významné rozdíly mezi tzv. silnými a slabými stránkami, což může celkové skory zprůměrovat
- Děti s celkovým IQ nad 130 manifestují významné diskrepance mezi verbálními a performačními IQ

Diskrepanční kritérium a globální IQ

- Globální intelektový výkon je u skupiny nadaných s dyslexií do značné míry „maskován“, jelikož handicap, tedy procesní deficit, (související s poruchou učení) negativně intervenuje do řady subtestů inteligenčního testu.
- Diskriminuje studenty s atypickými profily jež jsou charakteristické pro nadané děti s poruchami učení

Možné chyby v pohledu psychologa

1. Celkové skory jsou průměrné, vzájemně se maskují
2. Jsou porovnávány s normou pro průměrné děti, ne se svými vlastními schopnostmi – jejich nejnižší skory nemusí být pod průměrem
3. Není brána v potaz velikost rozdílů mezi silnými a slabými stránkami
4. Tím dochází k maskování
  - schopností
  - handicapů
5. Výkon v performační části je výrazně ovlivněn: rychlostí
6. 4. České normy, v horních pásmech nediferencují

Důležitý integrativní identifikační postup

- Předpoklad asynchronního vývoje u dané skupiny dětí
- Důraz identifikačního procesu je prvořadě kladen na **odhalení schopností** a postižení jejich možné kompenzační role.
- Nutné je trvale sledovat:
  - Vliv předpokládaného handicapu na výkon v testu
  - Vliv předpokládaného deficitu na dosavadní zkušenost dítěte v procesu učení
  - Vliv deficitu na sebevědomí dítěte, jeho důvěru, a chování v testové situaci

Identifikace

- Inteligence: profil ve výkonu...
- Tvořivost
- Ohodnocení školního výkonu
- Diskrepance mezi svým výkonem a svými schopnostmi
- Existence procesního deficitu
- Analýza procesu učení – behaviorální charakteristiky, pozorování, produkty činnosti, portfolia
- Využití alternativních zdrojů informací
- Pravidelná dokumentace identifikovaných a potencionálních případů, longitudinální sledování
- Kontinuální vyhledávání dalších potenciálních případů

Amthauerův IST

- administrace od 13 let
- subtesty -4 verbální, 2 názorové, 2 početní
- školní úspěšnost, profesní volba

Jednodimenzionální,
skupinově použitelné

RAVENOVY TESTY – „g“ faktor

Barevné progresivní matice 5-11 let

Standardní progresivní matice

Ravenovy progresivní matice pro pokročilé

